

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 21 maj 2008

Mål nr

Ö 2182-07

KLAGANDE

HF

Ombud och offentligt biträde: Advokat JG

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Omvandling av fängelse på livstid

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Göta hovrätts beslut den 23 april 2007 i mål Ö 544-07

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrättens beslut omvandlar Högsta domstolen det HF genom Svea hovrätts dom den 23 december 1994 i mål B 1756-94 utdömda straffet om fängelse på livstid till fängelse tjugofyra (24) år.

För biträde åt HF i Högsta domstolen tillerkänns JG ersättning av allmänna medel med tjugoenhundrafyrtiofyra (21 333) kr, varav 17 961 kr för arbete, 3 109 kr 50 öre för tidspillan och 262 kr 50 öre för utlägg. Denna kostnad skall stanna på staten. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 4 266 kr.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

HF har yrkat att Högsta domstolen skall omvandla det utdömda livstidsstraffet i första hand till fängelse 21 år och i andra hand till det längre straff som Högsta domstolen finner rimligt.

Riksåklagaren har bestritt ändring.

SKÄL

Frågan i målet

Den 20 juli 1994 dömde Huddinge tingsrätt HF för bl.a. dråp och bestämde påföljden till fängelse i nio år. Genom dom den 23 december 1994 ändrade Svea hovrätt tingsrättens dom på bl.a. det sättet att hovrätten dömde för mord beträffande den åtalpunkt som tingsrätten bedömt som dråp och

vidare bestämde påföljden till livstids fängelse. HF har avtjänat drygt 14 år av fängelsestraffet. Frågan i målet är om det nu föreligger förutsättningar för att omvandla livstidsstraffet till fängelse på viss tid med stöd av bestämmelserna i lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid (omvandlingslagen).

Livstids fängelse

Formellt sett innebär en dom på fängelse på livstid att den dömda skall tillbringa resten av sitt liv i fängelse. Sedan lång tid har emellertid livstidsdomar regelmässigt omvandlats till fängelse på viss tid efter det att verkställigheten pågått en tid. Innan omvandlingslagen infördes har detta skett genom att den dömda beviljats nåd. I praktiken har därför livstids fängelse fungerat som en inte tidsbestämd frihetsberövande påföljd. I det hänseendet kan den sägas likna överlämnande till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning (31 kap. 3 § brottsbalken).

Tidigare fanns i påföljdssystemet, vid sidan av livstidsfängelse och överlämnandepåföljderna, också vissa särskilda inte tidsbestämda frihetsberövande påföljder. Dessa ansågs emellertid vara förenade med allvarliga olägenheter, delvis av samma slag som legat till grund för införandet av omvandlingslagen, och den sista av dem, internering, avskaffades år 1981 (se NJA II 1981 s. 92–98 angående de allmänna grunderna för reformen).

Även livstids fängelse har genom åren utsatts för kritik i olika hänseenden. I motsats till i Norge, där livstids fängelse avskaffats och ersatts med ett fängelsemaximum om 21 år, har lagstiftaren emellertid valt att behålla

möjligheten att döma till livstids fängelse. Frågan diskuterades också i den proposition som låg till grund för omvandlingslagen (prop. 2005/06:35 s. 18 f., jfr även bet. 2005/06:JuU8). Som grund för att behålla livstidsstraffet åberopades främst två skäl. Dels ansågs det vara en fördel att ha kvar livstidsstraffet i straffskalorna för de allra svåraste brotten för att på ett tydligt sätt visa avståndstagande från dessa. Dels åberopades ett samhällsskyddsperspektiv. Det var enligt vad som uttalades i propositionen en rimlig utgångspunkt att en person som gjort sig skyldig till mycket allvarlig brottslighet kan hållas frihetsberövad om det föreligger en risk för återfall i sådana brott.

De åberopade skälen för livstidsstraff, och då särskilt samhällsskyddsperspektivet, är i princip av samma slag som också tidigare åberopats för denna påföljdsform. Så talade exempelvis Thyrén om livstidsstraffet som en ”samhällets nödvärnsrätt” mot kroniska brottslingar (se Principerna för en strafflagsreform, I, Straffets sociala uppgift, Straffsystemet, 1910, s. 95 f., 106 f. och 130 f.).

I omvandlingslagen har samhällsskyddsaspekten kommit till uttryck bl.a. genom föreskriften i 10 § att en ansökan om omvandling inte får bifallas utan att rätten inhämtat en enligt särskilda föreskrifter genomförd utredning med utlåtande om risken för att den dömda återfaller i brottslighet. I motiven (a. prop. s. 60) uttalas vidare reservationslöst att en ansökan skall avslås om det föreligger en konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet. Risken för återfall intar på detta sätt en särställning bland de kriterier som enligt lagen särskilt skall beaktas vid prövning av en ansökan om omvandling, genom att den kan utgöra ett absolut hinder för att bevilja en omvandling, medan övriga kriterier i princip endast är av betydelse för vid

vilken tidpunkt en omvandling kan beviljas och längden av det fängelsestraff som livstidsstraffet skall omvandlas till.

Kriterier för omvandling

Vilka kriterier som skall beaktas vid prövningen av en ansökan om omvandling regleras i 4 § första stycket omvandlingslagen. De omständigheter som enligt bestämmelsen särskilt skall beaktas är

- a) den tid som den dömden har avtjänat,
- b) vad som av domen framgår om de omständigheter som legat till grund för straffmätningen,
- c) om det finns risk för att den dömden återfaller i brottslighet av allvarligt slag,
- d) om den dömden har åsidosatt vad som gäller för verkställigheten och
- e) om den dömden har medverkat till att främja sin anpassning i samhället.

Bestämmelsen lämnar öppet för att även andra omständigheter kan beaktas vid prövningen. I praktiken torde detta emellertid endast undantagsvis kunna bli aktuellt. I motiven (a. prop. s. 28) sägs således att sjukdom eller s.k. tredjemansskäl inte bör kunna ges någon självständig betydelse vid domstolsprövningen. Visserligen sägs också samtidigt att sådana omständigheter som normalt anförs i ett nådeärende i flertalet fall torde kunna beaktas av domstol vid omvandlingsprövning. Det är dock inte lätt att avgöra vilka slags skäl som lagstiftaren haft i tankarna. I det betänkande som låg bakom den nya lagstiftningen uttalades att sådana omständigheter som anges i 29 kap. 5 § brottsbalken (s.k. billighetsskäl) i viss utsträckning skulle kunna beaktas vid prövningen. Övervägande skäl synes dock tala för att sådana omständigheter, i den mån de skulle kunna anses ägnade att mer påtagligt

påverka den tid till vilken ett livstids fängelse bör omvandlas, i likhet med sjukdom (jfr 29 kap. 5 § 6) och tredjemansskäl, primärt bör beaktas genom tillämpning av nådeinstitutet. Detsamma synes också gälla en sådan omständighet som att den dömdes personliga situation under verkställigheten förbättrats i något hänseende som kan antas ha haft samband med hans brottslighet (jfr 30 kap. 9 § 1 brottsbalken).

Avtjänad tid

Betydelsen av den tid som den dömden har avtjänat har i ett hänseende direkt reglerats i omvandlingslagen. Enligt 3 § får en ansökan om omvandling inte göras innan den dömden avtjänat minst tio år av livstidsstraffet. Tiden för när ansökan får göras är uppenbarligen avsedd att korrespondera med bestämmelsen i 4 § tredje stycket sista meningen enligt vilken ett omvandlat fängelsestraff inte får understiga 18 år (det längsta tidsbestämda straff som kan dömas ut). Om ett livstidsstraff omvandlas till fängelse i 18 år skall den dömden som huvudregel frigges efter tolv år. Om ansökan om omvandling i ett sådant fall ingetts i anslutning till att tio år avtjänats kommer det i allmänhet att föreligga god tid för såväl prövningen i domstol som frigivningsförberedelser innan en frigivning blir aktuell (jfr 4 § tredje stycket första meningen).

En fråga som inte särskilt behandlats i motiven är hur domstol bör hantera den situationen att den dömden ansökt om omvandling efter att ha avtjänat tio år men domstolen finner att längden av ett tidsbestämt fängelsestraff med hänsyn till de omständigheter som legat till grund för straffmätningen i princip borde bestämmas till exempelvis 21 år. Med ett på detta sätt bestämt fängelsestraff skulle det dröja närmare fyra år till dess att en villkorlig frigiv-

ning skulle kunna komma ifråga. Detta kan dock inte anses utgöra något skäl mot att tidsbestämma straffet om man endast ser till de omständigheter som legat till grund för straffmätningen. Inte heller intresset av utrymme för frigivningsförberedelser talar mot en tidsbestämning. Vad som kan utgöra skäl mot en tidsbestämning är endast sådana över tiden föränderliga faktorer som kan tala mot en omvandling och då i första hand återfallsrisken.

Även om det vid en prövning efter tio års avtjänande inte föreligger någon konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet är det givetvis inte uteslutet att en sådan risk skulle kunna anses föreligga vid en senare prövning. Detta kan anses tala för att ett omvandlingsbeslut inte bör tas alltför långt innan den tidpunkt då en villkorlig frigivning kan bli aktuell. I de fall då återfallsrisken bedöms som låg torde det dock, om några särskilda förhållanden inte föreligger, i allmänhet saknas anledning att anta att den senare skulle kunna komma att bedömas som konkret och beaktansvärd. Om det står klart att återfallsrisken är låg och några särskilda omständigheter inte föreligger som gör att den kan antas komma att förändras, kan intresset av en förnyad riskbedömning inte anses utgöra något hinder mot att fatta ett beslut om omvandling, även om tiden till en möjlig villkorlig frigivning enligt beslutet skulle vara förhållandevis lång.

Vad som också skulle kunna anses tala mot ett beslut om omvandling i fall när tiden till en möjlig villkorlig frigivning skulle bli förhållandevis lång är intresset av att kunna beakta om den dömde har åsidosatt vad som gäller för verkställigheten. Även om det vid en prövning inte föreligger någon misskötsamhet av sådant slag som kan anses tala mot ett beslut om omvandling är det naturligtvis möjligt att den dömde senare kan göra sig skyldig till sådan misskötsamhet.

Intresset av att kunna beakta sådan misskötsamhet kan dock knappast anses utgöra något avgörande skäl mot ett beslut om omvandling. Ett sådant beslut innebär ju inte att det skulle saknas sanktionsmöjligheter mot misskötsamhet. Av 26 kap. 6 § andra stycket och 7 § brottsbalken framgår att brott mot föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten kan läggas till grund för att skjuta upp den villkorliga frigivningen med upp till sex månader åt gången. Är det fråga om sådan misskötsamhet som innefattar brott skall den intagne vidare enligt 34 kap. brottsbalken som huvudregel dömas särskilt för den brottsligheten. Om påföljden för sådan brottslighet bestäms till fängelse skall tiden för detta straff i princip läggas till den tid som livstidsfängelset har omvandlats till (26 kap. 8 § brottsbalken) vilket automatiskt innebär att också tidpunkten för villkorlig frigivning senareläggs.

Det finns alltså ett väl utvecklat sanktionssystem mot åsidosättanden av vad som gäller för verkställigheten. Ett utnyttjande av detta system måste också anses stå i klart bättre överensstämmelse med de uttalade syftena med reformen, att förbättra förutsebarheten och stärka rättssäkerheten för de livstidsdömda, än att generellt, alltså även när det inte finns några aktuella anmärkningar mot den dömdes skötsamhet, vägra omvandling med hänvisning till risken för framtida misskötsamhet så snart tiden till en beräknad villkorlig frigivning är längre än vad som behövs för frigivningsförberedelserna.

De omständigheter som legat till grund för straffmätningen

Olika praxis har genom tiderna tillämpats när det gäller längden av de tidsbestämda straff som livstidsfängelse omvandlats till genom nåd. Fram till

år 1990 omvandlades frihetsstraffen i allmänhet till mellan 12 och 15 års fängelse. Längden av de tidsbestämda fängelsestraffen har därefter ökat och har under senare tid i allmänhet bestämts till mellan 18 och 25 år. Enligt vad som anges i motiven (a. prop. s. 16) skiljer sig bedömningen i nådeärenden som gäller tidsbestämning av straff för livstidsdömda från bedömningen i övriga nådeärenden. Vad som avses synes framförallt vara att brottet och omständigheterna kring detta har tillmätts stor betydelse för bedömningen. När det i motiven (a. prop. s. 42) sägs att införandet av omvandlingslagen inte syftar till att åstadkomma någon ändring av den ordning enligt vilken livstidsstraffen genom nåd bestämts till 18–25 år får det därför förstås som att fördelningen inom det angivna spannet i första hand skall göras med utgångspunkt i de omständigheter som legat till grund för straffmätningen. I motiven (a. prop. s. 60) betonas också att livstidsstraff kan avse brott av olika karaktär och svårhetsgrad och att svårare brott som huvudregel skall leda till längre avtjänandetid.

Samtidigt framhålls i motiven (a. prop. s. 38) att omvandlingsprövningen inte är avsedd att innefatta en omprövning av livstidsdomen. Någon ytterligare utredning och bevisning angående själva gärningen och omständigheterna kring denna skall således inte tas in vid prövningen och domstolen skall inte göra någon förnyad straffmätning även om brottets karaktär och svårhetsgrad skall beaktas särskilt vid omvandlingsprövningen.

Att någon egentlig straffmätning inte kan ske följer redan av att en sådan förutsätter att det finns en tillämplig straffskala inom vilken straffvärdet kan bedömas (jfr 29 kap. 1 § första stycket brottsbalken). Ett livstidsstraff förutsätter visserligen att straffvärdet för något av de brott som omfattas av domen är högre än vad som motsvarar fängelse i tio år. Om en straffvärde-

bedömning uttryckt i längden av ett tidsbestämt fängelsestraff skulle göras beträffande sådan brottslighet borde emellertid straffvärdet rimligtvis anses kunna motsvara också en tid mellan 10 och 18 års fängelse. En straffvärdebedömning uttryckt i viss tids fängelse förutsätter också att den yttre ramen för bedömningen står klar genom en angivelse av den maximitid som gäller för det tidsbestämda straffet. Det kan i den delen konstateras att det tids-
spann som enligt förarbetena skall vara utgångspunkt för tillämpningen av omvandlingslagen i vart fall ligger i övre delen av, och troligen till en del överskrider, det fängelsemaximum som skulle kunna antas införas för det fall att livstidsstraffet skulle avskaffas. Härtill kommer att det hänsynstagande till brottets karaktär och svårhetsgrad som skall göras vid bedömning enligt omvandlingslagen uttryckligen endast gäller de omständigheter som legat till grund för den ursprungliga straffmätningen. Av naturliga skäl tillåter emellertid de domar som ligger till grund för livstidsstraff i allmänhet inte några närmare slutsatser om olika gärningars relativa svårhet.

Av det anförda följer att hänsynen till de omständigheter som legat till grund för straffmätningen inte ger utrymme för mer än en mycket grov kategorisering inom det spann som en omvandling enligt förarbetena normalt skall ske till. I det fall att en omvandling till 18 års fängelse inte kan anses möjlig på grund av brottets karaktär och svårhetsgrad torde i allmänhet en strafftid om 21 års fängelse få anses vara tillräcklig med möjlighet att under särskilt försvårande omständigheter bestämma tiden till 24 års fängelse.

I allmänhet är livstidsstraff motiverat av att den dömde har begått ett brott för vilket livstids fängelse ingår i straffskalan och att straffvärdet för detta brott har bedömts vara sådant att straffet skall bestämmas till livstids fängelse. Detta innebär att det, i motsats till vid straffmätning i allmänhet,

inte funnits möjlighet att vid straffmätningen särskilt beakta annan brottslighet som den tilltalade samtidigt dömts för eller att fråga är om återfall i brott. Även om det inte uttryckligen framgår av lagen får det emellertid anses naturligt att såväl annan brottslighet som omfattas av livstidsdomen som den omständigheten att fråga varit om återfall kan beaktas vid bedömningen av till vilken tid ett livstidsstraff skall kunna omvandlas. En viss vägledning för tillämpningen i detta hänseende torde bestämmelserna i 26 kap. 2 och 3 §§ brottsbalken (förhöjt straffmaximum vid flerfaldig brottslighet respektive vid vissa fall av återfall) kunna ge, även om det bör framhållas att hänsyn till de nämnda bestämmelserna i någon mån redan tagits i lagstiftningen genom att minsta tiden för ett omvandlat fängelsestraff bestämts med beaktande av de förhöjda maxima som bestämmelserna medger.

Som tidigare berörts så skall den som begått ett brott under verkställigheten av ett tidsbestämt fängelsestraff som huvudregel dömas särskilt till påföljd för detta brott. När det gäller brott som någon begått under verkställigheten av ett livstidsstraff skall däremot livstidsstraffet, som framgår av 34 kap. 2 § brottsbalken jämförd med 1 §, avse även detta brott. Det får, trots att detta inte särskilt nämnts i lagtexten, mot den bakgrunden anses naturligt att sådan brottslighet skall kunna beaktas vid prövningen av hur långt fängelsestraff ett livstidsstraff skall omvandlas till. Ett visst utrymme får också anses föreligga för att vid prövningen beakta allvarliga åsidosättanden av vad som gäller för verkställigheten (jfr 26 kap. 6 § andra stycket och 7 § brottsbalken).

Risk för att den dömda återfaller i brottslighet av allvarligt slag

Som redan sagts intar återfallsrisk en särställning bland de kriterier som särskilt skall beaktas vid prövningen av en ansökan om omvandling på så sätt att en sådan risk kan utgöra ett absolut hinder mot ett bifall till ansökan. En förutsättning för detta är dock att det är fråga om risk för återfall i brottslighet av allvarligt slag samt att risken bedöms vara ”konkret och beaktansvärd”.

Någon närmare vägledning för vilken slags brottslighet som är att bedöma som så allvarlig att återfallsrisken kan utgöra hinder för bifall till en ansökan ges inte i motiven. Det kan emellertid noteras att risk för återfall i brottslighet som är av allvarligt slag också är en av förutsättningarna för att överlämnande till rättspsykiatrisk vård skall förenas med särskild utskrivningsprövning. Det finns därför anledning att utgå från att vad som ansetts vara brottslighet av allvarligt slag i det sammanhanget (jfr Berg m.fl., Brottbalken, En kommentar, Kap. 25–38, s. 31:75) bör kunna tjäna som vägledning även vid tillämpning av omvandlingslagen.

Vad som skall anses som en konkret och beaktansvärd risk har inte heller berörts närmare i motiven även om det där sägs (a. prop. s. 39) att det är fråga om en lägre risknivå än ”påtaglig” risk. Det kan emellertid antas att avsikten varit att riskbedömningen måste grundas på några konkreta omständigheter som direkt kan hänföras till den dömda. Att det allmänt sett inte kan uteslutas att den dömda skulle kunna återfalla i allvarlig brottslighet kan alltså inte anses innebära att risken är konkret och beaktansvärd. Något utrymme för att vägra omvandling på den grunden att underlaget för en riskbedömning inte skulle vara tillräckligt eller alltför svårbedömt för att

tillåta någon säker bedömning av återfallsrisken kan inte heller anses föreligga. Sådana omständigheter torde dock, som berörts ovan, kunna läggas till grund för att inte fatta något beslut om omvandling om, av andra orsaker, tiden till dess att en villkorlig frigivning skulle kunna bli aktuell är väsentligt längre än vad som krävs för att underlätta den dömdes övergång till ett liv i frihet.

Den dömda har åsidosatt vad som gäller för verkställigheten

Hur den dömda skött sig under verkställigheten är uppenbarligen en faktor som kan vara av betydelse för bedömningen av återfallsrisken. Enligt vad som berörts ovan får också ett visst utrymme anses föreligga för att beakta allvarliga åsidosättanden av vad som gäller för verkställigheten vid prövningen av hur långt fängelsestraff ett livstidsstraff skall omvandlas till. Att den omständigheten att den dömda har åsidosatt vad som gäller för verkställigheten nämns i lagtexten som en av de faktorer som särskilt skall beaktas vid prövningen ger också stöd för detta.

Det kan sättas i fråga i vad mån det kan finnas anledning att också härutöver särskilt beakta misskötsamhet under verkställigheten vid prövning enligt omvandlingslagen. I motiven (a. prop. s. 40) framhålls att den dömdes skötsamhet under verkställigheten inte i sig bör utgöra ett kriterium som särskilt skall beaktas. Vad som skall beaktas är endast allvarliga (mer flagranta) åsidosättanden av vad som gäller för verkställigheten och då främst sådana som vid prövningen ligger förhållandevis nära i tiden. Detta kan ske genom att den tids fängelse som ett livstidsstraff omvandlas till sätts något längre än vad som annars skulle ha blivit fallet. I motiven (a. prop. s. 60) sägs emellertid också att allvarlig misskötsamhet skall kunna leda till att

en ansökan om omvandling av livstidsstraff inte bifalls. Det torde därför få antas att en ansökan inte skall bifallas om den dömde förhållandevis kort tid före prövningen av en ansökan om omvandling gjort sig skyldig till allvarligare misskötsamhet.

Den dömde har medverkat till att främja sin anpassning i samhället

Att den dömde har medverkat till att främja sin anpassning i samhället är, i likhet med allvarlig misskötsamhet, en faktor som kan vara av betydelse för bedömningen av återfallsrisken. Härutöver kan sådan medverkan av den dömde vara av betydelse när det gäller bedömningen av det behov som finns av åtgärder för att underlätta den dömdes övergång till ett liv i frihet, vilket enligt 4 § tredje stycket omvandlingslagen skall beaktas när fängelsestraffets längd bestäms. I vad mån medverkan till att främja anpassningen i samhället också härutöver skall beaktas framstår inte som helt klart. I motiven (a. prop. s. 41) sägs emellertid att kriteriet bör ges en vid tillämpning. Det får mot den bakgrunden antas att medverkan av det aktuella slaget, vid sidan av brottets karaktär och svårhetsgrad, i viss mån skall kunna beaktas när det gäller längden av det fängelsestraff som ett livstidsstraff skall kunna omvandlas till.

Beaktande av reglerna om villkorlig frigivning samt den dömdes behov av åtgärder för att underlätta övergången till ett liv i frihet

Enligt motiven (a. prop. s. 41) ingår två led i prövningen av om ett livstidsstraff skall omvandlas varav det första avser förutsättningarna för omvandling och det andra bestämmande av längden av ett tidsbestämt fängelsestraff. Av vad som anförts ovan framgår att det inte är möjligt att upprätt-

hålla någon sådan strikt uppdelning vid prövningen eftersom de faktorer som styr förutsättningarna för omvandling också är av betydelse för längden av det fängelsestraff som omvandling kan ske till.

I 4 § tredje stycket omvandlingslagen finns emellertid en särskild regel om hur längden av ett fängelsestraff skall bestämmas för det fall att omvandling beslutas. Bestämmelsen tar primärt sikte på behovet av frigivningsförberedelser. Enligt motiven krävs det, efter en så lång verkställighetstid som är aktuell innan ett beslut om omvandling kan komma i fråga, normalt en förhållandevis lång utslussningstid. Det hänvisas i sammanhanget till praxis i nådeärenden enligt vilken frigivningstidpunkten infallit något eller ett par år efter nådebeslutet.

Av bestämmelsen följer att när tiden för ett omvandlat straff bestäms skall denna, även om en kortare tid skulle bedömas vara möjlig enligt de allmänna bestämmelserna, alltid sättas så lång att det utrymme finns som kriminalvården anser sig behöva för utslussning.

Högsta domstolens bedömning

Enligt inhämtade yttranden från Rättsmedicinalverket är risken för att HF skall återfalla i brott låg enligt en tregradig skala med skalstegen låg/medelhög/hög. Några anmärkningar mot hans skötsamhet under verkställigheten som skulle kunna påverka möjligheten till ett beslut om omvandling har inte framkommit.

Av hovrättens dom i det mål i vilket HF dömdes till livstids fängelse framgår att de omständigheter som hovrätten lagt till grund för

livstidsstraffet var bl.a. att mordet präglats av en uttalad grymhet, att HF varit pådrivande och själv utövat våld mot offret samt att han varit delaktig i den efterföljande styckningen av offret, en handling som enligt hovrätten visade på en total brist på respekt för den döde och avsaknad av ånger, vilket förstärkte intrycket av råhet och hänsynslöshet.

Livstidsdomen mot HF omfattade förutom mord också ansvar för omfattande grova bedrägerier samt häleri och brott mot vapenlagen. Genom straffidsbeslut den 8 mars 1995 enligt 34 kap. 11 § första stycket brottsbalken trädde vidare livstidsstraffet i stället för återstående tid av ett den 25 november 1992 utdömt fängelsestraff om tre år för bl.a. grovt bedrägeri och medhjälp till grov förskingring. HF har därefter den 22 juli 1997 lagförts för medhjälp till bokföringsbrott, grovt brott, och medhjälp till grovt skattebedrägeri, gärningar som han begått före livstidsdomen, varvid förordnades att livstidsstraffet skulle avse även dessa brott.

HF har numera avtjänat drygt 14 år av sitt livstidsstraff. Med utgångspunkt i vad hovrätten fann bevisat i målet måste det mord som föranlett livstidsstraffet, också i förhållande till de stränga krav som gäller för att döma till livstidsstraff, anses vara klart kvalificerat. Härtill kommer att livstidsstraffet också omfattar ekonomisk brottslighet av betydande straffvärde. Högsta domstolen finner att ett tidsbestämt fängelsestraff sett endast utifrån dessa omständigheter inte kan sättas lägre än till fängelse i 24 år.

Med ett fängelsestraff bestämt enligt detta skulle HF kunna frigges villkorligt om knappt två år. Frigivningsförutsättningarna måste i HFs fall redan nu anses vara osedvanligt goda. Till detta har HF också aktivt medverkat. Sett endast utifrån de åtgärder som kan behövas för att underlätta en övergång till

ett liv i frihet skulle således inte några hinder föreligga mot att bestämma ett tidsbestämt fängelsestraff så att villkorlig frigivning skulle kunna ske tidigare. Högsta domstolen finner emellertid att de skäl som kan åberopas för detta inte är tillräckliga för att avvika från vad som får anses krävas med hänsyn till den brottslighet som livstidsdomen omfattar. Detta innebär emellertid inte att frågan om omvandling av livstidsdomen skulle vara för tidigt väckt för att ett beslut om omvandling skall kunna fattas.

Det livstidsstraff som HF dömts till skall således omvandlas till fängelse i 24 år.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gertrud Lennander, Dag Victor (referent), Ann-Christine Lindeblad, Ella Nyström och Stefan Lindskog
Föredragande revisionssekreterare: Ulrika Kvarnsjö